

Rok Smrdelj

Ciril Zlobec: *Biti človek.*

Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Nova slovenska knjiga), 2014.
Spremna beseda Matjaž Kmecl in Miklavž Komelj.

Ciril Zlobec je osrednje ime slovenske poezije že več kot pol stoletja. Med avtorji prelomne zbirke *Pesmi štirih*, ki je lani praznovala diamantni rojstni dan, je najstarejši in edini še dejavni avtor. Najbrž je najstarejši še živeči slovenski pesnik. Navkljub visoki starosti je njegov korak klen, njegova misel jasna, njegov značaj plemenit. Njegov delovni tempo se v jeseni življenja ni upočasnilo, njegova pesniška beseda ni umolknila, njegov vitalizem kljub osebni tragediji ni ugasnil. Bolezen mu je vzela oba otroka: hčerko Varjo in sina Jašo. Njima je posvečena njegova zadnja pesniška zbirka *Biti človek*, ki je prva knjiga, izdana po smrti obeh otrok, po tragediji, ki bi jo lahko poimenovali biološki paradoks, ob kakršnih ostanemo brez besed, ob kakršnih so besede bolečine glasnejše od besed tolažbe, ob kakršnih je, rečeno preprosto, težko biti človek.

Od tod tudi naslov pesniške zbirke. Ne nanaša se na filozofsko bit, na ontološko problematizacijo človekove eksistence, kar bi po naslovu sodeč lahko pričakovali, preden bi odprli knjigo, ampak na razpetost človekovega življenja med radost in bolečino, srečo in nesrečo, trpljenje in optimizem. Zlobec se bolj kot z vprašanjem smisla ukvarja z vprašanjem dogodkov, ki posameznika tako ali drugače zaznamujejo, ukvarja se z vprašanjem tistega, kar posameznika v življenju določa in kar usmerja njegovo pot.

S tem se poglobljeno ukvarja v naslovnem ciklusu, ki ga tvori deset sonetov, oklepajo pa jih pesmi *Krik* in *Krik II.*, napisani v prostem verzu. Pesem *Krik* je bila prvič objavljena leta 1972 v pričujoči reviji. V opombi pod njo Zlobec pojasni, da je nastala kot samorefleksija ob težavah, ki jih je kot urednik *Sodobnosti* tedaj imel s kulturno politiko in nekaterimi pisateljskimi kolegi. Pred kratkim je po naključju znova naletel nanjo, pri čemer je spoznal "kako je v našem življenju kljub menjavam časa nekaj

stalnic, ki nas (morda samo mene?) tako ali drugače določajo”. Njena aktualnost ga je navdihnila za nastanek naslovnega sonetnega venca, ki se začne in konča z zadnjim verzom najdene pesmi: “Biti tu in zdaj med vsemi sam.” Verz poudarja Zlobčevo samost, ki jo lahko označimo za njegovo izrazito stalnico. A njegova samost se danes ne nanaša na to, da se v družbi počuti kot tujec, torej kot nekdo, ki je osamljen, izobčen in izoliran, ne nanaša se na to, da se sam bori proti večini, temveč se nanaša na trpljenje, ki ga prinaša individualna tragedija, na trpljenje, s katerim ga preizkuša življenje, na individualno trpljenje, ki je običajno hujše kot kolektivno.

Iz tega izhajajo besede globoke bolečine. Brali smo jih že v avtorjevi predhodni pesniški zbirki *Tiho romanje k zadnji pesmi* (2010), v kateri je objavil ganljiv ciklus *Pomladni pogovori z mrtvo hčerko ali parabola o cvetoči češnji*, ki je pesniški pogovor s pokojno hčerko. Žalostno in krivično je dejstvo, da je v najnovejši knjigi svoj ciklus dobil tudi Jaša. Njegov naslov je *O bog, kako si ves še v meni!*, oblikovan pa je kot kratka biografija, ki se dotakne glavnih postaj njegovega življenja in dela ter nekaterih trenutkov odraščanja in mladosti. Branje teh pesmi je nadvse ganljivo. Bralec je priča družinski intimi, priča je pristnemu odnosu med očetom in sinom, njuna ljubezen je prikazana brez cenzure. Jašo poznamo kot pesnika, prevajalca, urednika, politika in izvrstnega kolumnista, ob branju teh pesmi pa ga spoznamo še kot sina in kot človeka, ki ga ne moremo označiti drugače kot plemenitega, poštenega in dobrega. Kot človeka, ki je že v mladostnosti storil veliko etično dejanje. Najprej pojasnimo, da je bil Jaša viden aktivist v študentskih protestnih gibanjih. Iz tega obdobja je upesnjena anekdota o njegovem romanju na grob Jana Palacha (1948–1969), češkega študenta, ki se je protestno zažgal in tri dni zatem umrl v bolnišnici. Podoben samosežig se je zgodil tudi pri nas, vendar s pomembno razliko: naš protestnik je preživel. In to po Jaševi zaslugi. Ko se je razširila novica, da se urgentno išče darovalca kože, se je brez oklevanja, z očetovim dovoljenjem, javil in storil – Dejanje. “En sam trenutek // ni tuhtal: Bi? Ne bi? Kar do takrát / je sanjal, se mu zdaj je dogodilo, / in to kot pravo, pravcato DEJANJE!” Dejanje, ki ga Miklavž Komelj v spremni besedi imenuje svetniška gesta. Gesta, ki v Jaševem življenju ni osamljena. Komelj pravi, da je Jaša, ko je izvedel, da ga lastni prijatelji ovajajo tajni policiji, rekel, da brez prijateljev ne more živeti. Kakor ni mogel živeti brez literature in idealov, ki so ga vodili v življenju. Idealov, h katerim se je oziral že kot otrok. V sonetu *Ni se ti izšlo* Zlobec opisuje, kako je peljal sina na semenj in mu rekel, naj si sam kaj izbere. Sin pa je z roko pokazal v nebo in vzkliknil, da hoče luno. “V zli slutnji

sem se zdrznil: previsoko / sta luna, sonce ... se ne bo izšlo: / ti véš čas segal boš po nemogočem." Njegova roka je segla po dejanjih, ki jih je njegov oče s pesniško besedo postavil v prostor večnega spomina.

Spomin je posebna dimenzija, v kateri se živi srečujejo z mrtvimi, je uteha, ki jo Zlobec ponuja sebi in vsem tistim, ki morebiti delijo podobno življenjsko tragedijo. Spomin blaži trpko bolečino, ki je ne prinaša samo izguba otrok, ampak tudi spoznanje, da bo eden izmed ljubezni dvoedine prej ali slej ostal sam. S tem se začne sonetni venec *Dokler se še imava*, ki v naslovu obljublja dvojino, toda po nekaj sonetih se ji pridružita tudi otroka. Ciklus je jedro pesniške zbirke, kajti v njem se pogovarjajo vsi štirje člani družine, v njem se prvič zalesketa žarek tolažbe, ki prihaja iz ust Varje in Jaše: "Ne zapustita naju, očka, mama / saj nisva čisto mrtva, še sva živa, / iz smrti v vajin se spomin seliva, / pustita naju vanj. Ne jokajta za nama. // Ne bolečina, rdeča nit spomina / naj vama k nama odstira svoja pota / v svet, kjer življenje s smrtjo se pobota, / v njem bomo spet, kot smo bili – družina ..." Njune pomirjujoče besede potolažita starša. "Snemíva ta svoj črni pajčolan. / Predolgo vdajava se bolečini, / naj zdaj jo nama lajšajo spomini, / pa naj jih je le za otroško dlan." Spomini. "V njih so ljudje, ki so nekoč bili, / in so prijatelji, ki jih ni več, / so prazen dom, zatravljene poti, // so rdeč ruj, ki v jesen vzplameni, / so oreh na dvorišču, so dehteč, / slovensko zimzelen rožmarin."

Zlobčevi spomini so bogati, njegova biografija je razgibana in anekdotična. Njegovo življenje je bilo ves čas prepleteno z brezštevilnimi prijateljstvi – in je še vedno! –, ki jih je večinoma stkal s stanovskimi kolegi, z domačimi in tujimi literarnimi ustvarjalci, med katerimi so mnogi že pokojni. V ciklusu *Bili so, ni jih več, a še živijo* se pokloni trem prijateljem. Najprej Tonetu Pavčku, tesnemu pesniškemu sopotniku, ki mu je Zlobec stal ob strani v zadnjih trenutkih boja z boleznijo v bolnišnici, tesnemu prijatelju, za katerega pravi, da mu je kot brat. Lahko bi rekli – pesniški brat. "Kot brat si mi, ne manj kot brat po krvi, / jaz sem bolj mrk, ti ves svetel – po svoje, / še v jezi, spod namrščenih obrvi, / oči, nasmeh, beseda, vse ti poje." Podobne počastitve sta deležna tudi italijanska avtorja Leonardo Sciascia in Giacinto Spagnoletti, ki ju je Zlobec prevajal v slovenščino. Sciascia je bil pripovednik, avtor romana *Il giorno della civetta* (1961), ki ga je Zlobec prevedel pod naslovom *Sovji dan* (1963). Odmevni roman je v italijanskem okolju doživel filmsko adaptacijo, najbrž zaradi mafijske motivike in elementov kriminalke. Njegov drugi prijatelj, Spagnoletti, je bil literarni kritik in pesnik, katerega posvetilni sonet je pravzaprav namenjen njegovi ženi, gospe Pieri, ob smrti njenega moža. Zlobec je izbral in prevedel nekaj njegovih pesmi, ki so izšle v knjigi *Kamejina*

svetloba (1997), a slovenski bralec se je lahko z njegovo poezijo srečal že veliko prej v *Sodobnosti* (2/1992), v kateri ima ena izmed objavljenih pesmi pomenljiv naslov *Ne več živi, vendar tudi mrtvi ne*, ki je verjetno naključna aluzija na tematiko zadnje Zlobčeve pesniške zbirke.

Njen naslov izvrstno povzema bistvo knjige. Knjige, ki je posvečena osebam, ki jih ni več. Čeprav so. Miklavž Komelj pravi, da Zlobec "piše o svojih umrlih sinu in hčerki, piše svojemu umrlemu sinu in svoji umrli hčerki, da bi ostala živa. Od njiju se ne poslavlja, ampak piše, da bi z njima ohranil bližino, da bi ostal z njima." Kar velja za vse pokojne, s katerimi se Zlobec pogovarja v prostoru literature, kjer si življenje in smrt enakovredno stojita nasproti. Kjer sta si bot. Ni treba posebej poudariti, da so vsi soneti v zbirki mojstrsko oblikovani, verzi so ritmični, podobe so jasne, zato se berejo kot pripoved. Za katero si upam trditi, ni poslednja.